

Józef Krasieński

"La forma dramática de la revelación cristiana según H.U. von Balthasar", Piotr Rossa, Pamplona 2001 : [recenzja]

Collectanea Theologica 72/2, 225-229

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

adresem autora rozprawy habilitacyjnej polega więc na tym, aby w nieodległej przyszłości szerzej zajął się tymi kwestiami i rozwinął je.

Na rozdział piąty składają się trzy paragrafy. Dotyczą one tekstu Hbr 10,32-35 z motywem solidarności z cierpiącymi we wspólnocie; 13,3 z wezwaniem do solidarności z uwięzionymi braćmi; oraz 13,7-18 z apelem o solidarność we wspólnocie. W każdym przypadku autor przedstawia strukturę tekstu, a potem dokonuje jego analizy. Najwięcej uwagi poświęcił trzeciemu wątkowi. Na pozytywne wyróżnienie zasługują uwagi dotyczące problemów zagrażających wspólnocie, a także uzasadnienie postawy i wskazanie na owoce solidarności. „W podsumowaniu – czytamy – należy podkreślić, że życie chrześcijańskie charakteryzuje przede wszystkim solidarność ludzi wobec Chrystusa. Mają oni wyjść z obozu [co to znaczy? – uwaga moja], niosąc Jego zniewagi” (s. 246). Podsumowanie to powinno być, jak w dwóch pierwszych rozdziałach, wyróżnione odpowiednim tytułem.

Zakończenie (s. 247-253) jeszcze raz zbiera i syntetycznie przedstawia najważniejsze rezultaty analiz egzegetyczno-teologicznych podjętych w pięciu zasadniczych rozdziałach książki.

Rozprawa habilitacyjna ks. P. Kasilowskiego poprawnie i dobrze rozwija temat zapowiedziany w tytule. Wskazuje na wielką wrażliwość autora wobec wyzwań, przed jakimi staje współczesny chrześcijanin, a także godną pochwały umiejętność znajdowania i rozpoznawania biblijnych korzeni dla odpowiedzi, jakich powinna udzielać wiara religijna i teologia. Rozprawa jest logicznie ułożona i – mimo że obficie korzysta z niektórych zagranicznych publikacji, szczególnie prof. A. Vanhoye – samodzielna i nowatorska. Jej słabością jest to, iż autor nie wzmiankuje (chyba nie na zasadzie: „Cudze chwalicie...”?) sporej części polskojęzycznych publikacji na temat Listu do Hebrajczyków oraz jego poszczególnych perykop. Zdziwiałoby zwłaszcza fakt, że nie umieścił żadnej wzmianki, ani w przypisach ani w bibliografii, o większości artykułów, które sam napisał i w latach 1997-2002 w różnych czasopiśmie opublikował. Niewykluczone, że potrzebne będzie drugie wydanie tej książki, a wtedy zauważone mankamenty należałoby usunąć.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

Piotr ROSSA, *La forma dramática de la revelación cristiana según H.U. von Balthasar*, Pamplona 2001, ss. 328.

We wprowadzeniu autor deklaruje, że przedmiotem jego publikacji jest teologia objawienia. Choć będzie podejmował różne wątki: chrystologiczne, soteriologiczne, trynitarnie, antropologiczne, eklezjologiczne oraz ekumeniczne, to wysyst-

kie one będą rozpatrywane w relacji do Balthasarowskiej koncepcji objawienia. Zapowiada, że problematyka objawienia w ujęciu szwajcarskiego teologa to problem wolności w dialektyce skończoności i nieskończoności, to historyczne znaczenie „Christusereignis” i jego treść oraz odniesienie uniwersalne – w zakresie dzieła odkupienia świata i pośrednictwa między Bogiem a ludzkością.

Hans Urs von Balthasar dostrzega trudności, jakie pojawiają się między światem współczesnym a wiarą chrześcijańską, i dlatego próbuje przedstawić objawienie w kategoriach zrozumiałych dla świata, by w percepcji ludzi współczesnych znalazły się prawdy chrześcijańskiego *Credo*, prawdy o Bogu, człowieku i świecie.

Słowo Boże, w przekonaniu Balthasara, objawiło się w formie dramatycznej. Pojęcie „dramat” odnosi się nie tylko do teatrów starożytności, misteriów średniowiecza, ale także do dramatycznej ekspresji objawienia chrześcijańskiego. Dramat oznacza także ekstremalną sytuację człowieka, dramat ludzkiej egzystencji – jak to widać w myśli K. Jaspersa – a również sytuację graniczną Krzyża, gdzie Bóg objawia się jako Bóg miłości i zbawia człowieka w Jezusie Chrystusie. Rzeczywistości: Boska i ludzka nie pozostają wobec siebie paralelne czy izolowane, przeciwnie: są głęboko powiązane w dramacie historii. Ta historia realizuje się jako historia przemierza, objawienia i zbawienia – historia możliwa do prezentacji właśnie w formie dramatycznej. Duża część dzieła H. Ursa von Balthasara to wspaniały przykład, tego sposobu prezentacji.

Właśnie dzieło Piotra Rossy stanowi studium formy dramatycznej objawienia w ujęciu H. Ursa von Balthasara, ujawnionej w serii dogmatycznej „Theodramatik” w latach 1973-1985. Studium ukazuje ten nurt jako teologię równowagi, teologię identityczności chrześcijaństwa i jako misję wobec świata. Prezentuje korzyści nowych prądów teologicznych jako odpowiedź na aktualne wyzwania epoki. Autor przedstawia także symfoniczną koincydencję między tezami teologii Balthasara i aktualnym Magisterium Kościoła, w tym Międzynarodowej Komisji Teologicznej, w której pracach przez wiele lat uczestniczył Urs von Balthasar. Autor usiłuje odpowiedzieć na pytanie, dlaczego treści tej myśli teologicznej fascynują zwykłych czytelników, a także teologów profesjonalnych. Ukazuje bazylijskiego teologa jako wielkiego znawcę Tradycji kościelnej i tradycji kulturowych, jako pierwszego teologa postnowoczesności w pełni zgodnego z Magisterium Kościoła.

Piotr Rossa penetruje teologię objawienia Balthasara wynikającą z jego poglądów filozoficznych, teologicznych i hermeneutycznych, żeby w konkluzji stwierdzić jego oryginalność i ogromny wkład do współczesnej teologii. Eksponuje jego związek z myślą i językiem teologii niemieckiej. Wskazuje na Balthasara jako doskonałego znawcę literatury, filozofii i teologii niemieckiej, a zarazem uniwersalnej.

Studium autora skoncentrowane jest w sposób szczególny na pisarstwie z dekad lat 1973-1983, kiedy teolog szwajcarski komponował wielkie dzieła z zakresu

teologii systematycznej, przede wszystkim trynitarnej i wydawał swoją wielką „Theodramatykę”. Przedmiotem analizy badawczej jest chrystologia i dzieła o Trójcy Balthasara, pisane z kluczem „dramatycznym”.

Zaczyna swoje dzieło od terminologii określającej „instrumentarium dramaticum”, filozofii bytu i transcendencji, by umieścić całą theodramatykę między estetyką i logiką teo-logiczną.

Piotr Rossa ukazuje treść theodramy – teologii objawienia w trzech fazach:

- oryginalna theodrama Boga,
- przymierze jako znak ludzkiej historii,
- nowe przymierze jako centrum i szczyt dramatu uniwersalnego.

Końcowa faza publikacji zawiera syntezę teologii objawienia według Hansa von Balthasara z ukazaniem punktów koncentrycznych refleksji teologa szwajcarskiego. Można je streścić następująco: według Balthasara, kryzys współczesny w zakresie percepcji objawienia wymaga hermeneutyki adekwatnej wobec przedmiotu rozważań – objawienia Boga w osobie Jezusa Chrystusa. Chodzi o hermeneutyczny wyraz dramatycznego (dramatyczno-teatralnego) horyzontu między wolnością otwartą (*abierta*) Boga i wolnością zamkniętą (*cerrada*) człowieka postnowoczesnego i wkroczenia Absolutu w historię, co przekłada się na metafizykę bytu i czasu, i ostatecznie koncentruje się na wydarzeniu krzyża Jezusa Chrystusa oraz nowej percepcji Boga i Jego objawienia. Bóg, który dokonał autokomunikacji w biegu historii, objawił swoją wolność w miłości. Wolność teologiczna jawi się w tej optyce jako alternatywa wobec roszczeń autowolności rozumu ludzkiego.

W zakresie metody Piotr Rossa realizuje studium analityczne teologii objawienia, koncentrując się na analogii jako swoistym wyrazie ekspresji dramatycznej, zawierającej prawdy trynitarne, chrystologiczne oraz soteriologiczno-staurologiczne wraz z całym dynamizmem wewnętrznym Theodramy. Stara się przedstawić rzecz maksymalnie obiektywnie, z uwzględnieniem wielorakich punktów widzenia, obecnych w rozmaitych nurtach współczesnej teologii objawienia.

Widać z recenzowanego dzieła, że teologia objawienia w ogólności – a szczególnie w ujęciu H. Ursa von Balthasara – zanurza nas w głębię zagadnień i bogatą debatę teologiczno-fundamentalną ostatniej epoki. Autor usiłuje ponadto ukazać tę problematykę na szerokim tle: literackim, filozoficznym i teologicznym. W ten sposób myśl Balthasara zmusza nas, by wejść w bogaty świat współczesnych myślicieli i oceniać go.

Po ukazaniu istotnych akcentów zawartych w dziele naszego autora, warto wskazać na sekwencję problemów i wątków zawartych w rozprawie.

Najpierw autor ukazał *panorama de la vida* teologa z Bazylei, wpływy różnych myślicieli i spotkania z nimi – najznamiensci to A. von Speyr, E. Przywara, K. Barth, H. de Lubac. Z kolei autor przedstawił płodną twórczość pisarską teolo-

ga szwajcarskiego. Wśród wątków rozdziału I znajduje się analiza wartości transcendentálnych jako tła dla teologii dramatycznej (byt, piękno, prawda), usprawiedliwienie samej semantyki „dramatycznej” jako wyrazu ekspresji faktu objawienia; Boska Trójca i jej twórcze działanie.

W rozdziale II zawiera się Theodrama w Bogu, byt Boży, Osoby Boże, kenoza w Bogu jako wyraz Jego bytu i miłości; Osoba Ducha świętego jako „więź miłości”, relacja między wolnością nieskończoną i skończoną z perspektywy Jezusa Chrystusa.

Rozdział III obejmuje przymierze jako znak historii ludzkiej, dialog Boga z człowiekiem w ciągu dziejów zbawienia, sens historii, konieczność odkupienia, sens śmierci, siłę zła, problem cierpienia. Zaskakująco piękna formuła z tegoż rozdziału to Pismo Święte jako pieczęć przymierza Boga z ludem.

W rozdziale IV autor rozważa kluczowe zagadnienia swojej pracy: Nowe Przymierze jako szczyt *Drama Universal* wcielenie jako etap pełnej realizacji objawienia, posłuszeństwo jako kulminację misji Chrystusowej, „dramat” Eucharystii, „Godzinę” Jezusa jako realizację Jego życia i śmierci, trynitarny charakter zmartwychwstania Chrystusa, historiozoficzny sens śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Chrystus jako model człowieczeństwa.

W rozdziale końcowym – w syntezie teologii objawienia według Balthasara – autor przywołuje *instrumentarium dramaticum*, chrystologię jako soteriologię, wydarzenie krzyża jako kulminację przymierza Boga z ludami. Akcentuje dynamizm formy dramatycznej w teologii H. Ursy von Balthasara.

Obfita bibliografia, którą autor wykorzystuje w dysertacji, daje świadectwo wielkiej liczby myślicieli i licznych ujęć chrystologii, trynitologii oraz soteriologii, które krzyżują się w toku pracy.

Autor piszący w języku hiszpańskim, lojalnie stwierdza, że myśl teologiczna Hansa von Balthasara nie stanowi dla tego obszaru językowego terenu nieznanego. Można spotkać tutaj znakomite prace na temat jego twórczości (np. J. Aregüi, J. Martinez Gordo, F. Torralba Roselio). Jego dzieła wywołały w całej literaturze europejskiej wielki rezonans, Piotr Rossa wskazuje na takich autorów, jak: R. Fischella, B. Forte, P. Escobar, K.J. Wallner, H. Heinz, G. Marchesi, A. Scola, K. Lehmann, W. Kasper, D.L. Schindler. Z polskich możemy znaleźć takie nazwiska jak: L. Balter, C. Bartnik, I. Bokwa, S. Budzik, T. Dola, T. Gadacz, W. Hryniewicz, Z. Kijas, J. Królikowski, H. Seweryniak, T. Węclawaki.

Pośród studiów monograficznych i ogromnej liczby artykułów – przede wszystkim niemieckich, francuskich i angielskich – dotyczących myśli teologicznej B. Ursy von Balthasara, choć były wzmianki lub pobliskie ujęcie, np. w wątku analizy trynitarno-chrystologicznej w tzw. teologii strukturalnej, to jednak nie było szczegółowego badania monograficznego formy dramatycznej. Właśnie ten problem podjął i opracował w swojej monografii Piotr Rossa. Cała książka koncentruje się

wokół *dramaticidad de la revelación*. *Bonum opus operavit*, dlatego słusznie wyraził wdzięczność Wydziałowi Teologicznemu Uniwersytetu Nawarry za formację intelektualną, kierownictwu Archiwum Hansa Ursa von Balthasara w Bazylei i Domu Balthasara w Rzymie. Szczególne wyrazy wdzięczności za pouczenia, sugestie metodologiczne i wszelką pomoc w napisaniu tej publikacji skierował autor do prof. dr. Don Juan Luis Lorda, wykładowcy na Uniwersytecie w Pampelunie.

W końcowej ocenie należy stwierdzić że czasami autor wraca do analizy tych samych, wątków (np. pojęcia osoby), być może przytacza w tekście zbyt obszerne cytaty; za mało występuje w pracy Juan Pablo II, ale jest oczywiste, że dzieło reprezentuje dobry warsztat naukowy, język doskonały – niemal bez usterek. Jest prawdziwie erudycyjne.

Autor, przez swoje dzieło, znalazł się pośród *buenos conocedores de la obra balthasariana*.

ks. Józef Krasieński, Sandomierz

Jan Andrzej KŁOCZOWSKI, *Drogi człowieka mistycznego*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2001, ss. 318.

Kiedy nasza codzienność przesycona jest debatami dotyczącymi pomnażania dochodów, dysputami na temat zysków, jakie mogą popłynąć z Unii Europejskiej w czasie „okresów przejściowych” i po ich upływie, kiedy spory o wysokość stóp procentowych oraz opowieści o drogach do kariery i wielkich pieniędzy zdają się mówić, iż są to jedyne stymulatory życia współczesnego człowieka, krakowski dominikanin, o. Jan Andrzej Kłoczowski idąc – według słownictwa K.K. Baczyńskiego – jakby „porom na opak”, proponuje nam inną perspektywę spojrzenia na siebie. Wybrana przez niego perspektywa jest dla człowieka najważniejsza, niestety, wydaje się dzisiaj zapomniana. Krakowski filozof przypomina bowiem, iż człowieka charakteryzuje coś radykalnie wyjątkowego – jego relacja do swojego Stwórcy.

W historii myśli ludzkiej odnajdujemy wiele określeń człowieka. Każde z nich wyznacza człowiekowi pewną drogę i stawia odpowiedni dla niej cel: np. pieniądz dla *homo oeconomicus*, władzę dla *homo politicus* czy wytwórczość dla *homo faber*. Cele tych dróg zajmują człowieka, ale go nie wypełniają. Tym, który jest w stanie tego dokonać, jest jedynie sam Bóg. Opisanie dróg prowadzących ku Niemu podjął się właśnie o. Kłoczowski. Jego książka przypomina, iż człowiek jest istotą przeznaczoną do zjednoczenia z Bogiem, że oddając się Bogu, najpełniej siebie „odzyskuje” i to zarówno poznawczo jak i bytowo. Priorytet życiowy św. Augusty-